
УДК 613.96:613.72:312

Андрій Вікторович Мельніков,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри особистої безпеки
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

Віталій Владиславович Волошин,
*викладач кафедри особистої безпеки Національної академії Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

Віктор Олександрович Шинкарук,
*асистент кафедри особистої безпеки Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Аналіз Настанови з фізичної підготовки в Прикордонних військах України (НФП-99), наказів, розпоряджень, плануючих документів з організації фізичної підготовки визначив, що метою фізичної підготовки має бути забезпечення всебічної підготовленості майбутніх офіцерів-прикордонників до керування фізичним удосконалюванням військовослужбовців, а також особистою фізичною готовністю до бойової діяльності з урахуванням посадового призначення. Головною ж передумовою досягнення цієї мети є випереджальне формування серед курсантів мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури,

© Мельніков А. В., Волошин В. В., Шинкарук В. О.

установки на здоровий спосіб життя й фізичне самовдосконалення, потреби в регулярних заняттях фізичними вправами та спортом.

Ключові слова: мотивація курсантів, фізична підготовка, фізична культура.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Традиційно основні зусилля у фізичній підготовці курсантів-прикордонників зосереджені на підвищенні рівня розвитку фізичних якостей і формуванні рухових навичок та вмінь. Формування ж мотивації до занять фізичною підготовкою у військовослужбовців якщо і здійснюється, то найчастіше стихійно, без чітко визначених цілей і системного підходу.

Отже, упровадження програми формування мотивації курсантів до занять фізичною підготовкою покликане сприяти ліквідації суворо регламентованих методик проведення форм фізичної підготовки у військових навчальних закладах, залученню курсантів до систематичних занять фізичними вправами та формуванню “суб’єкт-суб’єктних” відносин між викладачем фізичної підготовки та курсантом.

Мета дослідження – аналіз проблематики формування мотивації до занять фізичною підготовкою майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема збереження і зміцнення здоров’я підростаючого покоління була і залишається однією з найважливіших проблем людського суспільства. На сьогодні лише звучать заклики бути здоровим, а соціальне середовище і реальна практика свідчать про погіршення здоров’я молоді, загостренні серцево-судинних захворювань та інших хронічних та інфекційних захворювань, а також сучасний рівень урбанізації, науково-технічного прогресу, комфорту є причиною хронічного “рухового голоду”.

Специфіка фізичного виховання полягає в тому, що усвідомлена інформація стає мотивованим спонуканням до виконання фізичних вправ, використання природних факторів і формування такого способу життя, який сприяв би досягненню як особистих, так і суспільних цілей. Критерієм ефективності цього процесу має бути рівень здоров’я молоді, рівень фізичної працездатності і соціальної дієздатності (Т. Ю. Круцевич, 1999).

Мотивація до фізичної активності – особливий стан особистості, спрямований на досягнення оптимального рівня фізичної підготовленості та працездатності. Процес формування інтересу до занять фізичною культурою і спортом – це не миттєвий, а багатоступінчастий процес: від перших елементарних гігієнічних знань і навичок до глибоких психофізіологічних знань теорії і методики фізичного виховання і інтенсивних занять спортом. Основними мотивами до занять фізичною культурою у вузі є: оздоровчі, рухливо-діяльні, змагально-конкурентні, естетичні, комунікативні, пізнавально-розвиваючі, творчі, професійно-орієнтовані, виховні, статусні, культурологічні, адміністративні та психолого-значущі.

Зміна парадигми навчання курсантів вищих військових навчальних закладів, зокрема підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, є одною зі злободенних проблем сучасного розвитку вищої школи України.

У працях Б. М. Шияна (2001), О. С. Куца (2001), Т. Ю. Круцевич (2002), М. С. Герцика, О. М. Вацеби (2005) зазначається, що стратегію сучасної вищої освіти складає напрямок, основою якого є опора на особистісно орієнтовані педагогічні технології. Ця стратегія характеризує тенденцію посилення ролі “людського чинника” й у всіх видах військово-професійної діяльності й військово-професійного навчання.

Дослідження Р. Н. Макарова (1998), Г. В. Ложкіна (2000–2002), Ю. А. Бородіна (2002–2005) та інших учених показали, що для організації комплексного процесу професійної підготовки військових фахівців необхідно пов’язати в інтегративне ціле такі види підготовки:

теоретичний, який формує науковий і евристичний рівні знань, навичок та умінь;

фізичний, який формує динамічне здоров’я, стійкість до гіподинамії та гіпокінезії;

спеціальний, який моделює професійну діяльність та окремі її фрагменти в звичайних та екстремальних умовах діяльності;

психологічний, який формує психологічну готовність до професійної діяльності в цілому і до окремих її фрагментів;

психофізіологічний, який формує стійкість психічного й фізіологічного рівнів людського чинника до екстремальних умов і тим самим матеріалізує професійні знання, навички й уміння в надійні параметри.

Чимало вчених, а саме: Е. С. Вільчковський (1997), О. І. Камаєв (2003), Ю. В. Петришин (2005) вважають, що особливе значення в сучасних умовах освіти потрібно приділяти фізичній підготовці.

Дослідження організації фізичної підготовки у військових навчальних закладах провідних іноземних держав світу показало, що більшість методик проведення занять з фізичної підготовки спрямовані на індивідуалізацію та самостійність військовослужбовців. Тому можна стверджувати, що вірогідність використання досвіду іноземних держав у формуванні мотивації курсантів до занять фізичними вправами та спортом у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників України є доцільною.

Вивчення організації фізичної підготовки у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького показало, що найбільш істотними суперечностями, які знижують ефективність формування мотивації курсантів до занять фізичними вправами та спортом, є такі: між сучасними вимогами до якості підготовки військових фахівців та можливістю їх реалізації в чинних організаційно-управлінських схемах процесу фізичної підготовки; між традиційною методикою викладання фізичної підготовки у військових навчальних закладах та парадигмою сучасного професійного навчання; між організацією форм фізичної підготовки курсантів у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького та організацією фізичної підготовки офіцерів у підрозділах Державної прикордонної служби України; між регламентованістю викладачів фізичної підготовки та постійним зростанням інтелектуального рівня підготовки на етапах військово-професійного навчання; між методиками викладання фізичної підготовки та інших навчальних дисциплін; між суб'єктивними прагненнями курсантів і можливостями їх реалізації у процесі фізичної підготовки; між необхідністю випереджального розвитку професійно важливих якостей курсантів та обмеженими можливостями їх реалізації у процесі фізичної підготовки.

Проведений аналіз дозволив визначити, що основні причини зниження показників фізичної підготовленості військовослужбовців полягають у неправильній організації фізичної підготовки у військових навчальних закладах, що призводить до зниження мотивації курсантів до занять фізичними вправами. На нашу думку, до таких причин належать: низькі нормативи з фізичної підготовки для курсантів старших курсів; жорстка регламентація методик проведення форм фізичної підготовки у військових навчальних закладах; безініціативне ставлення командирів підрозділів до організації та проведення форм фізичної підготовки; відсутність у керівних документах з фізичної підготовки та кваліфікаційній характеристиці випускників чинників, які б стимулювали підвищення індивідуальної фізичної та спортивної підготовленості курсантів та офіцерів; недостатня ефективність програми з фізичної підготовки у військових навчальних закладах щодо вимог професійної діяльності випускників; ставлення викладачів з фізичної підготовки до курсантів як до об'єктів фізичної підготовки.

Дослідження виявили, що існують різні думки щодо організації та проведення фізичної підготовки у військових навчальних закладах, але всі категорії опитаних поділяють думку про те, що для покращення системи фізичної підготовки у військових навчальних закладах необхідно враховувати бажання курсантів старших курсів проводити заняття у групах за інтересами.

Для остаточного визначення впливу мотивації курсантів до занять фізичною підготовкою та спортом на професійну підготовку був проведений порівняльний аналіз показників фізичної, спортивної підготовленості, рівня успішності навчання курсантів з умотивованим та невмотивованим ставленням до занять фізичною підготовкою.

Аналіз рівня фізичної підготовленості курсантів свідчить про те, що зміни показників курсантів з невмотивованим ставленням до занять фізичними вправами відбуваються нерівномірно, але однаковою для всіх тенденцією є стрімке підвищення показників на I–III курсах і певне зниження їх на IV–V курсах навчання. Показники курсантів, умотивованих до занять фізичними вправами, також прогресують на I–III курсах, але на IV–V курсах є відносно стабільними.

За допомогою анкетного опитування було визначено, що курсанти з умотивованим ставленням до занять систематично займаються фізичними вправами як на молодших курсах, так і на старших. Відсоток курсантів з невмотивованим ставленням до занять фізичною підготовкою та спортом, які систематично займаються фізичними вправами, на старших курсах значно знижується.

Мотивацію курсантів до занять фізичною підготовкою знижують такі чинники: брак часу – 41,3 % респондентів, заборона командирів – 31,7 %, відсутність секцій за інтересами – 9,4 %, відсутність бажання займатися фізичними вправами – 7,5 %, недостатньо оснащена матеріальна база – 6,2 %, 3,9 % курсантів визначили інші причини.

Доведено, що з вищевказаних причин курсанти пропускають таку кількість годин на тиждень: 43,9 % респондентів пропускають до 2 годин, 37,1 % респондентів не пропускають зовсім, 10,9 % курсантів пропускають до 4 годин, 2,6 % респондентів – до 6 годин. Це говорить про те, що до 60 % курсантів пропускають кожне друге заняття.

Підтверджено висновки вчених (Р. Н. Макаров, 1998; Ю. А. Бородін, 2002–2005; Г. В. Ложкін, 2002; Г. І. Сухорада, 2002; Ю. С. Фіногенов, 2003) щодо недоліків системи фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах України, а саме: динаміка показників фізичної та спортивної підготовленості на старших курсах має регресивні тенденції; час, що виділяється на планові заняття з фізичної підготовки, не дозволяє вирішити повною мірою питання спрямованого розвитку спеціальних фізичних якостей; чинна нормативна система з фізичної підготовки не стимулює вдосконалення фізичних якостей; методична підготовка недостатньо формує навички та вміння курсантів з організації та проведення самостійних занять фізичними вправами.

Низка вчених визначає залежність ефективності функціонування системи фізичної підготовки курсантів у військових навчальних закладах від таких факторів: рівня фізичної підготовленості молодого поповнення (В. П. Леонтьєв, 1998; О. М. Ольховий, 2005); стану матеріально-технічної бази закладу (Ю. В. Петришин, 2005; Г. І. Сухорада, 2002); ієрархії фізичної підготовки в системі бойової підготовки (Р. Н. Макаров, 2000; Ю. А. Бородін, 2004; О. І. Величко, 2004); фінансів,

що виділяються на її організацію і проведення (О. Н. Мальцев, 2003); професіоналізму керівників занять (О. І. Камаєв, 2003; О. М. Ольховий, 2005); рівня мотивації курсантів до занять фізичною підготовкою і спортом (Ю. А. Бородін, 2004).

Американський психолог Б. Дж. Кретті серед мотивів, що спонукають займатися спортом, виділяє:

прагнення до стресу і його подолання; він відзначає, що боротися, щоб подолати перешкоди, піддавати себе впливу стресу, змінювати обставини і домагатися успіху – це один з найсильніших мотивів спортивної діяльності;

прагнення до досконалості;

підвищення соціального статусу;

потреба бути членом спортивної команди, групи, частиною колективу;

отримання матеріальних заохочень.

Розглядаючи ієрархію мотивів, можна визначити місце мотиву діяльності у житті людини. С. Л. Рубінштейн (1946), Б. Г. Ананьєв (2001), С. Занюк (2002), Р. С. Немов (2002), Х. Хекхаузен (2003), Е. П. Ільїн (2003), А. Маслоу (2003), С. Ю. Головін (2003) та інші вчені зазначають, що мотивація діяльності посідає одне з провідних місць у щоденному житті людини. Визначено, що мотивація не є вродженою функцією, а формується у процесі впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, будується у процесі життя за ланцюгом “мотив – потреба – мета”.

Підтверджено висновки вчених про те, що зміни повинні бути спрямовані на формування стійкої потребнісно-мотиваційної сфери. Для підвищення ефективності фізичної підготовки необхідно враховувати бажання військовослужбовців. Так вважають 56,3 % курсантів, 57,4 % командирів курсантських підрозділів, 69,4 % спеціалістів з фізичної підготовки.

Визначено вплив регулярних занять фізичними вправами не тільки на фізичну підготовленість курсантів, а й на елементи військового навчання. Існує висока лінійна залежність між рівнем розвитку фізичних якостей та успішністю навчання курсантів. Для курсантів з умотивованим ставленням до занять фізичною підготовкою цей показник дорівнює 0,96, для курсантів з невмотивованим ставленням 0,36.

Формування мотивації курсантів до занять фізичною підготовкою буде тоді ефективним, коли відбудеться перехід від “суб’єкт-об’єктних” до “суб’єкт-суб’єктних” стосунків між викладачем і курсантом. Для цього в організації занять з фізичної підготовки необхідно переходити від жорсткої регламентації занять на молодших курсах до самостійного планування занять на старших курсах.

Висновки. Узагальнюючи все вищевикладене, можна зробити такі висновки. Блок мотивації утворюють: потреби, мотиви і цілі фізичної діяльності. Мотиви – це потужні сили або чинники, що регулюють діяльність психічну. Регулююча сила мотивів виявляється в їх активуючому впливі, який підтримує і стимулює інтелектуальні, моральні, волевові і фізичні зусилля людини, пов’язані з досягненням мети.

Отже, якщо мотиви визначають вибір шляху, напрямку руху, то мета, – наскільки далеко людина має намір пройти по даному шляху. У психології мета визначається як образ передбачуваного результату діяльності, того, до чого людина хоче прийти до кінця діяльності або конкретного її етапу. Тому цілі – це своєрідні віхи, які людина подумки вибудовує на своєму шляху, протягом кар’єри. Труднощі цих цілей тісно пов’язані з рівнем домагань особистості, тобто її схильністю взагалі вибирати легкі чи важкі цілі. І завдання викладача – допомогти курсанту сформуванню необхідних мотивів до занять фізичною підготовкою та визначити стійку мету, яка спонукатиме їх до здорового способу життя.

Перспективи подальших досліджень передбачають розставити пріоритети мотивів занять фізичною підготовкою курсантів, які проживають в Україні, і зробити висновок, що вони відрізняються від мотивів занять курсантів, що проживають в інших країнах, і особливо в США. Отже, і підходи до вироблення потреби стимулювання в молоді потреб до занять фізичними вправами повинні бути різними. Якщо американських курсантів можна залучати до систематичних занять за допомогою спорту, тому що він є невід’ємною частиною американського способу життя, то українських курсантів – через інтерес до культури власного тіла, результатом якого повинна бути систематична фізична активність і здоровий спосіб життя.

Список використаної літератури

1. Романчук С. В. Рівень мотивації курсантів до занять фізичною підготовкою і спортом, шляхи її вдосконалення / С. В. Романчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : Донецьк, 2005. – № 10. – С. 52–56.
2. Романчук С. В. Причини, що знижують мотивацію курсантів ВНЗ до занять фізичною підготовкою та спортом / С. В. Романчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2004. – № 16. – С. 14–20.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
4. Козленко М. П. Виховання у студентів інтересу до фізкультури і спорту / М. П. Козленко. – К. : Знання, 1982. – 48 с.
5. Кондрашова Н. М. Мотивы занятий спортом и факторы, формирующие спортивные интересы / Н. М. Кондрашова // Научные труды ВНИИФК за 1970 год. – Т. 1. – М., 1972. – С. 114–115.
6. Ильин Е. П. Мотивы людини (теорія і методи вивчення) / Е. П. Ильин. – К. : Вища школа, 1998. – 420 с.
7. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирования личности / В. Г. Асеев. – М. : Мысль, 1976. – 156 с.
8. Антікова В. А. Виховання у студентів інтересу до занять з фізичної культури / В. А. Антікова, А. О. Єфімов // Роль ФК у здоровому способі життя : матер. І наук.-практ. конф. – Львів, 1992. – С. 171–172.

Рецензент – кандидат психологічних наук Ковальчук Р. О.

Стаття надійшла до редакції о 6.10.2015

Мельников А. В., Волошин В. В., Шинкарук В. О. Проблематика формирования мотивации к занятиям физической подготовкой будущих офицеров-пограничников

Анализ Наставления по физической подготовке в Пограничных войсках Украины (НФП-99), приказов, распоряжений, планирующих документов по организации физической подготовки определил, что целью физической подготовки должно быть обеспечение все-

сторонней подготовленности будущих офицеров-пограничников к управлению физическим совершенствованием военнослужащих, а также персональной физической готовностью к боевой деятельности с учётом должностного назначения. Главной же предпосылкой достижения этой цели является опережающее формирование среди курсантов мотивационно-ценностного отношения к физической культуре, установка на здоровый образ жизни и физическое самосовершенствование, потребность в регулярных занятиях физическими упражнениями и спортом.

Ключевые слова: *мотивация курсантов, физическая подготовка, физическая культура.*

Melnikov A. V., Voloshin V. V., Shynkaruk V. O. **The problem to generate motivation of physical training activities by future border guard officers**

Analysis of Instruction in physical training in the border troops of Ukraine (IPT-99), orders, regulations, planning documents on the organization of physical training determined that the purpose of physical training should be to ensure comprehensive preparedness for future border guard officers to manage the physical improvement of military, and personal physical readiness to military activity which based on job assignment. The main prerequisite for achieving this goal is the rapid formation among the cadets of the motivational-value attitude to physical culture setting on a healthy lifestyle and physical improvement, the need for regular physical exercises and sports.

Keywords: *motivation of military students, physical training, physical culture.*